

Життя задля миру
100-річчя вручення Нобелівської премії миру Берті фон Зутнер

“Скласти зброю!” – ця назва найвідомішого роману Берти фон Зутнер була водночас програмою і найголовнішою метою життя цієї непересічної жінки. Сторічний ювілей вручення Нобелівської премії миру Берті фон Зутнер – це чудова нагода згадати про її творчість і познайомитися з її діяльністю.

Берта фон Зутнер була не лише першою жінкою, яка отримала Нобелівську премію миру, вона також надихнула свого друга й покровителя Альфреда Нобеля до заснування цієї премії.

Як письменниця й лектор, Берта фон Зутнер була провідною постаттю світового руху за мир. Усупереч тенденціям свого часу вона впевнено зайняла позицію побороення національного фанатизму, проти агресивних закликів паліїв війни, проповідників ненависті й антисемітів. Вона усвідомила руйнівну силу цих ідеологій і пророче сказала: “Наступна війна буде такою жахливою, як жодна з попередніх”.

Берта фон Зутнер не дожила до руйнівних Світових воєн ХХ століття. Ми, знаючи про наслідки цих жахливих воєн, маємо згадати про справу життя фон Зутнер і продовжити її.

Австрійська зовнішня політика й надалі виступатиме в дусі Берти фон Зутнер за мир і дотримання прав людини в цілому світі. Бо сталий мир і безпека можливі лише там, де гарантовані права людини.

Д-р. Урсула Пласнік
Федеральний міністр зовнішніх справ
Республіки Австрія

Берта фон Зутнер (1843-1914)
Життєпис

9 червня 1843: Берта Софія Фелічита графиня Кінські фон Хініц і Теттау народилася у Палаці Кінські у Празі на Старомійській площі. Дитинство Берта проводить зі своєю матір`ю у Брюнні.

Від 1856 до 1873: Переселення до Відня, згодом до Клостернойбургу поблизу Відня. Перебування у Вісбадені, Парижі, Баден-Бадені, Венеції, Бад Гомбурзі.

Літо 1864: У Бад Гомбурзі знайомство з Єкатериною Дадіані, княгинею фон Мінгрелія.

Від 1873 до 1875: гувернантка чотирьох дочок барона Карла фон Зутнера у Відні й Гармансдорфі, Нижня Австрія. Таємний зв`язок з його сином Артуром.

Від осені 1875 до літа 1876: Секретар Альфреда Нобеля в Парижі.

12 червня 1876: таємне одруження з Артуром фон Зутнером у церкві Св. Егіді у Відні-Гумпендорфі.

Від літа 1876 до весни 1885: Сім`я Зутнер живе у Грузії. Перебування в Тбілісі, Кутаїсі та Зугдіді.

Травень 1885: Повернення до Австрії.

Жовтень 1885: Участь у конгресі письменників у Берліні.

Зима 1886/1887: Перебування в Парижі.

Перші контакти з рухом миру.

1889: Публікація роману “Скласти зброю!”

Зима 1890/1891: Перебування у Венеції, контакти з представниками “Міжпарламентських конференцій”.

1891: Перший великий публічний виступ на 3-му Світовому конгресі миру в Римі, заснування “Австрійського товариства боротьби за мир”.

1892: Заснування “Асоціації спротиву антисемітизму”, подорожі до Берліну, Берну й Цюріху.

10 грудня 1896: Смерть Альфреда Нобеля.

1899: Перша Конференція миру в Гаазі.

10 грудня 1902: Смерть Артура Зутнера.

1903: Відкриття “Міжнародного інституту миру” в Монако.

1904: Перша подорож до Америки, Світовий конгрес миру в Бостоні. Аудієнція у Президента Теодора Рузвельта у Вашингтоні.

Грудень 1905: Зутнер присуджено Нобелівську премію миру.

Весна 1906: Отримання Нобелівської премії миру в Крістініані, поїздка з лекціями по Скандинавії.

1907: Друга Гаазька конференція миру.

1912: Друга подорож до Америки.

21 червня 1914: Смерть Берти фон Зутнер у Відні, кремація за власним бажанням померлої. Урна знаходиться в Готі.

Дитинство та юність

Берта Софія Фелічіта графиня Кінські фон Хініц і Теттау народилася 9-го червня 1843 року в Празі (сьогодні Чеська Республіка). Хоча й народжена графинею, Берта не належить до “високого стану” суспільства. Її мати Софія була бюргерського походження. Після смерті чоловіка його сім'я уникає контактів з нею.

Гувернантка в Зутнерів

Троє заручин – однак жодного одруження:

Барон Густав фон Гайне-Гельдерн,
англійський авантюрист (ім'я невідоме),
принц Адольф Сайн-Вітгенштайн-Гогенштайнський

Берта не готова продати себе багатому чоловікові. Як гувернантка чотирьох дочок барона Зутнера вона самостійно заробляє свої власні гроші. Берта закохується в одного з синів, Артура фон Зутнера, свого майбутнього чоловіка.

Альфред Нобель

“Я хотів би винайти речовину або пристрій такої жахливої, загальноруйнівної дії, щоб таким чином унеможливити війни взагалі.” (А. Нобель)

Альфред Нобель заробив винайденням динаміту мільйони. Після бентежних років життя він поселяється в Парижі й шукає через анонс у газеті приватну секретарку. Берта зголошується й відразу отримує призначення на роботу.

Роки на Кавказі

Через кохання до Артура фон Зутнера Берта залишає 1876 року Париж. Після таємного весілля подружжя пара переселяється до Грузії. Великі фінансові проблеми завдають мук: Берта заробляє на життя уроками мови та музики.

Повернення до Європи – Париж

Після років, проведених на Кавказі, подружжя повертається до Європи. У Парижі Берта вперше дізнається про існування організованого руху миру. Ця тема стає справою її життя.

Скласти зброю!

“Скласти зброю!” (1889) – пристрасна, вражаюча своїм реалістичним зображенням жахів війни книжка. Зутнер стає лідером пацифізму. Майже самотужки вона засновує Австрійське товариство миру.

Боротьба проти антисемітизму

“Існує єдиний чесний засіб, захистити гнаних від гоніння – стати поряд з ними.” (Берта фон Зутнер)

Відомі члени “Товариства подолання антисемітизму”:

Людвіг Ганггофер, письменник; Герман Нотнагель, медик;

Йоган Штраус-син, композитор; Карл фона Газенауер, архітектор; Петер Розеггер, письменник;

Ріхард фон Крафт-Ебінг, психіатр.

Подружжя Зутнер займає чітку позицію проти антисемітизму, який стає дедалі агресивнішим. Артур засновує в 1891 р. “Товариство подолання антисемітизму” і знаходить пристрасну підтримку Берти. Унаслідок цього подружжя набуває ворогів в подібні націоналістів, клерикалів та антисемітів.

Міжнародні конгреси

Альфред Нобель зберігає скепсис до дій Зутнер:

“Мої фабрики, напевно, покладуть кінець війні скоріше, ніж Ваші конгреси: того дня, коли двоє армійських корпусів зможуть знищити один одного впродовж секунди, усі цивілізовані нації відсахнуться від жаху й розпустять свої війська.”

Відома в усьому світі, Берта фон Зутнер нав`язує на багатьох конгресах миру контакти й невтомно працює для міжнародного руху миру.

“Цар-миротворець”

Зутнер покладає на нового царя Миколу II-го великі надії. Справді, цар видає “Маніфест миру” з вимогою роззброєння й проведення міжнародної конференції миру. Однак його політика у Фінляндії та Манджурії засвідчує брехню царя. Зутнер довго захищає його - й іритує своїх соратників.

Гаазька мирна конференція

“Європо, поспішай брататися, поспішай викоренити війну поміж своїми націями, у противному разі наступний інцидент погубить тебе.”

За ініціативою царя у Гаазі скликано 1899р. конференцію миру. Однак учасниками є не пацифісти, а дипломати, державні мужі та військові. Дискусії з питань роззброєння та воєнного права майже не приносять результатів.

Альберт Монакський

Принц Альберт Монакський також підтримує вплив Зутнер на європейський рух миру. Однак надаремне сподівається вона на його майбутню фінансову підтримку.

Америка

Найбільші успіхи Зутнер має в США, де вона стає кумиром феміністичного руху. Незважаючи на проблеми зі здоров`ям, вона в 1904 і 1912 рр. їде до Америки, невтомно шукаючи спонсорів для руху миру.

Нобелівська премія

Без Зутнер Нобелівської премії миру не існувало б, що вона дуже добре усвідомлювала. Те, що в перші роки вручення премії її ігнорували, дуже розчарувало її. Вона терміново потребує грошей: для руху миру й для самої себе.

Напередодні великої війни

“Люди не усвідомлюють, що відбувається... Чому ви нічого не робите, молоді люди? Це перш за все стосується вас! Чиніть спротив, об'єднуйтесь! Не лишайте всю роботу нам, кільком старим жінкам, яких ніхто не слухає.”
(Зутнер до Стефана Цвайга).

В усіх державах проводиться поспішне озброєння. Надаремне застерігає Зутнер перед великою війною – її висміюють. Через тиждень після смерті Берти фон Зутнер 21-го червня 1914 року в Сараєво вбито австрійського спадкоємця престолу Франца Фердинанда, через місяць Австро-Угорщина оголошує війну Сербії: починається Перша світова війна...

Зутнер і Нобелівська премія

Двадцять років тривала близька дружба між Бертою фон Зутнер і Альфредом Нобелем. Зутнер намагалася знову і знову переконати мільйонера пожертвувати велику суму для руху миру. Ще за тиждень до його смерті 1896-го року вона писала йому: “І я молю Вас: ніколи не відмовляйте у Вашій підтримці – ніколи, навіть по той бік могили, яка чекає на нас усіх.” Тоді вона ще не знала про його заповіт.